

Georg Veith

O BORBAMA CEZARIJANACA U ILIRIKU

(prijevod s njemačkog: Srebrenka Iveković)

Sam Cezar u Iliriku se nije borio; ova činjenica kao i stanje s tradicijom krivi su što su zbivanja, koja sama po sebi nisu neinteresantna, ostala u novijoj literaturi predmetom nedostatne pažnje. Iznimku čini poraz Gabinija (Gabinus) kod Sinodiuma kojeg se dokopala lokalna literatura. Ovom sam se literaturom iscrpno bavio u mom radu o Oktavijanovim ¹ vojnim pohodima u Iliriku. Osim ovog događaja u obzir dolaze još dva veća borbena poduhvata ove ratne epohe važna za povijesno istraživanje bojnih polja: katastrofa C. Antonija (C. Antonius) na Krku (Curicta) godine 49. prije Krista i pomorska bitka kod otoka Taurisa 47.g. prije Krista. Ove događaje nisam nažalost uspio obraditi temeljem očevida pa stoga sljedeći pokušaji rješenja, ostvareni uz pomoć zemljovida, imaju provizorno značenje i traže provjeru na licu mjesta.²

1. Krk (Curicta)

Neko vojno-kritičko stajalište o ovom događaju do sada ne postoji. Čak je i samom Steffelu promaklo. Ono što se u mnogobrojnim povijesnim djelima (Drumann, Mommsen, Ihne, Cons, Zippel itd.) može o tome naći za određivanje lokacije ne dolazi u obzir. Jedino što maglovito sličí pokušaju određivanja lokacije je napomena Hirschfelda C I L III 13.295 gdje se on poziva na natpis pronađen u blizini grada Krka na jednom zidu i dovodi ga u vezu s ovim zbivanjima; Hirschfeld prema tome sačuvanu predaju o vojnoj akciji dovodi u neposrednu vezu s gradom Krkom.

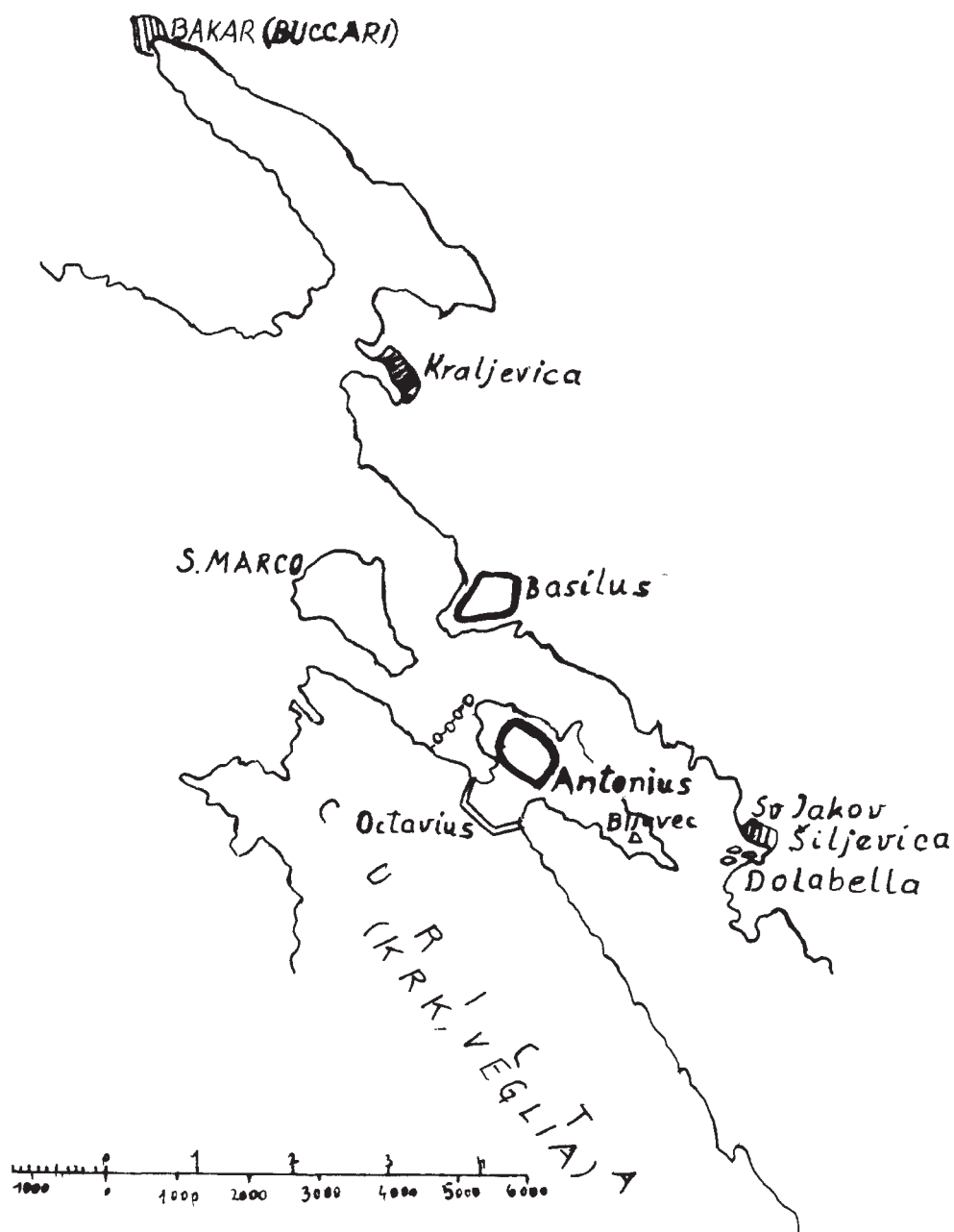
Pogledajmo što nam nudi sačuvana predaja.

Događaj spominju Flor II 13, 31-33, Lukan IV 402-581, Dio XLI 40, Livije epit. CX, Appian b.c. II 47, Svetonije Div. Iul. 36, Orozije VI 15, 8-9. Ponuđen je na raspolaganje veoma različit materijal. Prije svega proizlazi prema Appijanu II 41, potom Svetoniju I. c. i Ciceronu ad Att. X 7, 1 da je Dolabella zapovijedao pomorskim vojnim snagama, a C. Antonije kopnenim trupama; Consovo³ suprotno mišljenje, koje se jedino temelji na tvrdnji da je Antonija

¹ Ratni pohodi C. Iuliusa Caesara Octavianusa u Iliriku od 33. do 35. prije Krista, spisi Balkanske komisije carske Akademije znanosti u Beču, antikvarijski razred, Heft VII, Sp. 81 ff.

² "hic Curictico litore castra ponent."

³ "La province romaine de Dalmatie" S. 125.

Karta Krka i kopna

pobijedio i uhitio neprijateljski vođa flote Oktavijan, je bespredmetno pošto je Oktavijan, kao što pokazuje i opsada Salone (Caes. b. c. III 9), bio potpuno sposoban voditi takve operacije na kopnu; prema b. Alex. 44, 1 privukao je on u tu svrhu i domaće trupe. Podudarno svjedočanstvo vrela prisiljava nas, međutim, da u naizgled najboljem prikazivanju događaja prepoznamo kod Flora jednu grješku, odnosno netočnost, pošto tekst⁴ u točnoj interpretaciji može samo tako značiti da su oba zapovjednika zapovijedala kopnenim trupama pošto je svaki od njih bio utaboren na suprotnoj kvarnerskoj strani. Točno je rješenje da se Dolabella usidrio na označenom mjestu i tamo u svakom slučaju uredio tabor brodovlja. Također u svakom slučaju su, iako većinom kod Flora, oznake mjesta pouzdane i upotrebljive za lokalizaciju.

Prema Floru, dakle, stoji Dolabella na kopnenoj strani s Antonijem na krčkoj (curictskoj) obali. Ovo sa sigurnošću ukazuje na kanal koji otok odvaja od kopna (danas Canale Maltempo/Senjski kanal) i potpuno isključuje okolicu grada Krka (Veglia), koji leži na suprotnoj strani velikog otoka. Isto dokazuje Lukan. IV 415,⁵ gdje je vidljivost kopna iz Antonijeve tabora, zatim 495 i 529 gdje je vidljivost bitke istaknuta za splav s obje obale (...wo jene des Kampfes um das Floss von beiden Ufern aus betont wird,...) kao i uopće ideja, koju treba još razvidati, da se trupe sa splavima prevezu sa otoka na kopno – što naravno na očigled neprijateljske flote ima smisla samo na vrlo kratke distance gdje se sve može dogoditi vrlo iznenadno. Pošto je ova pozicija na obje obale morala poglavito imati svrhu da se zatvori kanal, a to se s obzirom na veliku nadmoć neprijateljske pomorske sile moglo dogoditi na najužem, najprikladnijem mjestu, moramo – kako nas pogled na zemljovid i usmjerava, poprište tražiti u najsjevernijem dijelu kanala, odnosno u predjelu sjevernog vrha otoka.

Na tom je mjestu kanal sužen na manje od jednog kilometra zbog oblikom čekičasta poluotoka Bejavec. Sjevernije je on još jednom podijeljen na dva još uža rukava zbog položaja otoka Sv. Marko; da se ovdje lokaliziraju zbivanja ne bi bilo zgodno pošto ovaj otok znači izričito naglašenu relaciju u poziciji prema Krku i kopnu; tada bi i tabor Antonija trebao biti smješten, odnosno premješten na Sv. Marka o čemu se čini govori i primjedba Dia kao „jednog malog otoka“, a ipak proturječva svim ostalim tekstovima spomenutih vrela koja spominju ime mjesta kao i potpunu sušnost ovog školja; pozivanje na Dia može se pobiti spominjanjem otočkih stanovnika koje baš on spominje, a koji i danas ne postoje kao ni svjetioničar te u davni također baš nisu mogli biti brojni pa ni njihova malobrojnost ne bi Antonija dovela u tako hudi položaj; ono malo ljudi koji su tamo u najboljem slučaju obitavali mogao je on sa dvije legije lako istjerati. Tu se, dakle, moglo raditi samo o velikom mnogoljudnom otoku Curicti/Krku; usp. također Lukan. IV 406 „confisus getne Curictum“.

Poluotok Bejavec čini se, koliko nam to prosudba dopušta, upravo dobrim za tabor. On je blago ravno valovit s pločastim gornjim dijelom, uokolo je strma obala spojena s glavnim dijelom otoka uskom čistom ravnom prevlakom. Tabor se vjerojatno nalazio na najvišem i najširem sjevernom dijelu (Vežica – o – 68) koji neposredno brani i prevlaku. Nešto više, a

⁴ „Quippe cum fauces Adriani maris iussi occupare Dolabella et Antonius, ille Illyrico,

⁵ „Ut primum adversae socios in litore terrae et Basilum videre ducem.“ - Mjesto se odnosi na kasniji pokušaj pomoći prilikom opsade pa je tvrdnja potpuno utemeljena pošto Antonijev tabor nije bio premješten.

možda i neke vidljive ostatke trebalo bi pokazati pobliže razgledavanje. Ako bi površina tla zbog snažnog površinskog pretvaranja u krš utjecala na podobnost tabota, za razmisliti je bi li to u antici bilo podobno.

Što bi Antonija moglo pokrenuti da uopće ide na otok? Vojna ideja nije bila sretna, a katastrofa bi u tom slučaju bila i zaslužena; ako se ne može ovladati morem ne ide se na otok. Razlog koji je legatima mogao obilno koristiti naznačio je dobro već Lukan citiranim riječima “*confisus gente Curictum*”; mogli su ga na to pridobiti otočani svojom djelotvornom potporom. Vrlo vjerojatno je sljedeće – kod ove odluke bila je izgleda u igri izdaja Pulija koju spominje Cezar b.c. III 67, 5, to jest o tome kod završne katastrofe nije bilo ni govora, ali su je ipak dali naslutiti Flor i Lukanan. Izvući iz toga nešto više bilo bi bespredmetno, dovoljno je već problematično željeti otkriti tijek misli jednog iskusnog zapovjednika, a još više jednog petljara.

Sljedeće pitanje bavi se pozicijom Dolabelline flote. Ona se prema Floru trebala nesumnjivo tražiti na kopnenoj obali. Nešto točnije ne može se sa sigurnošću utvrditi. Može se pomisliti da se radi o Bakarskoj uvali (Buccari), čija unutrašnja uvala može biti i luda zamka, zatim na malu uvalu u Kraljevici k južnom rubu uvale, a s druge strane možda je to uvala Sv. Jakov Šiljevica (Valle Percin), koja je doduše vrlo mala; ipak ovdje bi obostrani ratni zamet bio najbolje moguć. Ovo mišljenje govori tim više u prilog zato što se glavnina neprijateljskih snaga mogla očekivati s juga.

Događaji odvijahu se, dakle, na sljedeći način: prvo su Dolabellu napali dijelovi Oktavijanove i Libove flote (Flor zabludom od obojice konstruirao jednu osobu “Octavius Libo”), potukli ga i prisilili na bijeg nakon velikog gubitka brodovlja. Njegov osobni bijeg čini se da ukazuje da napad nije uslijedio koncentrično s obje strane kanala već ujedinjenom flotom s jedne strane; stajao je li Dolabella kod Sv. Jakova, odnosno s juga, stajao je li kod Kraljevice sa sjevera, u oba slučaja je suprotstavljeni slijed prisilio napadača da za boja isplovi iz tijesnog defilea, a time gorko proigra i šanse za nadmoći.

Nakon protjerivanja Dolabelle Libo nestaje sa scene poprišta, dok Oktavijan započinje opsadu Antonija (Flor smatra da su uključeni kao osoba “Octavius Libo”) ali pušta da kapitulira samo Antonije. Da je on doveo trupe da pristanu na otoku I to sporazumno s otočkim stanovništvom posve je jasno; gore smo vidjeli da je on za to bio sposoban. Ovi su trebali samo zatvoriti usku prevlaku na zapadnoj strani, a to je na strmoj padini od 120 metara, koja se tamo nalazi, bilo vrlo lako i zatvaranje je bilo završeno. Sve preostalo je bilo prepušteno gladi (Flor II 13, 32; Lukan, 410 ff.; Dio XLI 40). Direktni napad je izostao. U međuvremenu spremaše se Cezarijanci za napad. Jedna flota pod vodstvom Hortenzija (Hortensius) bi potučena (Orozije IV 15,8; ovo pojedinačno svjedočanstvo ne držim baš sigurnim). Kopnena vojska pod vodstvom Basilusa (prema Oroziju po jedna legija pod Basilusom i Sallustijusom, ostalo također baš nije sigurno pošto Flor i Lukan spominju samo Basilusa) ne može naravno na otok i biva utaborena na suprotnoj strani (Lukan 415 f.); povoljno taborište preko puta Sv. Marka činilo se postojanim. Antonije, teško pogođen glađu, pokušao je splavima umaći na kopno prema Floru, Basilus mu šalje splavi u pomoć. Oktavijan uhvati splavi podmorskim omčama ili udicama, dvije umakoše na kopno, a treća uhvaćena i opkoljena borila se čitav dan protiv nadmoćnog neprijatelja; u noći predade se posada sastavljena od Opitergijaca (Opitergij – danas grad Oderze u blizini Venecije, op. prev.) dobrovoljno smrti (Flor, Lukan, Livije, Dio).

Na prvi pogled bi se događaji koji nisu jasni u svim detaljima, a svedeni su prema zajedničkom vrelu kombinacijom Flora i Lukana, kao što uostalom dokazuje spominjanje “nove cilicijske umjetnosti” (Kilikija, u Maloj Aziji, op. prev.), mogli prikazati na sljedeći način: ukrcaj i polazak uslijedili su za vrijeme trajanja plime i oseke – to znači da su splavi bile pripravne i ekipirane na suhom za vrijeme oseke, a pred večer su zaplovile plimom (Lukan 427 f.). U svakom slučaju one su bile složene na plaži tek u zadnji tren. Možda je Basilus dopremio materijal za taj posao s obzirom na manjak drveta na poluotoku na što bi se odnosila i naznaka Flora. U svakom slučaju bilo je posve nemoguće da se pripreme zataje pred neprijateljem koji je pronašao vremena da provede svoje ne baš jednostavne mjere zaštite. Mjesto ukrcaja trebalo je, prema onom što smo naveli, svakako biti ravna obala i treba se tražiti samo u jednoj od unutrašnjih uvala s obje strane ravne prevlake, pod pretpostavkom da je točna pozicija Basilusova tabora preko puta Sv. Marka, u svakom slučaju u sjevernoj uvali. Prema Floru i Lukanu ekipirane su tri splavi – za više nije odjednom bilo dovoljno materijala, od kojih su dvije umakle, dok je treća sa Opitergijcima bila uhićena; pošto je Antonije raspolagao sa više od dvije legije, a sa 15 kohorti je kapitulirao, (Orozije IV 15, 9), tada su tri splavi mogle primiti 5 kohorti, znači sa snagom od 400 bojovnika po regrutnoj kohorti, ne više od po 700 bojovnika po splavi; ovo se slaže sa Florom koji posadu splavi Opitergijaca procjenjuje na “vix mille”.

Najteže je stvoriti predodžbu o Oktavijanovim zaštitnim mjerama. Flor i Lukan opisuju ih kao tipično cilicijsku pomorsku grabežnu lukavost, kao podmorski sustav omči ili kuka rabeći usporedbu s lovačkom mrežom kojom se opkoli divljač; prema tome morao je tim hvatalima (užadi) biti zatvoren, ako ne cijeli poluotok, onda samo izlaz iz uvale. U svakom slučaju dvije splavi su se probile – prema Lukanu propuštene su namjerno što je potpuno nevjerovatno, a tek je treća uhićena. Posade dvije prve splavi umakle su u svakom slučaju k Basilusu.

Propast Opitergijaca, odnosno još više nemogućnost da se pokušaj ponovi zbog neprijateljskih zaštitnih mjera, prisilio je konačno Antonija da ponudi predaju sa još 15 preostalih kohorti. Njih je Libo (Orezije IV 15, 9) priključio Pompeju te su tamo uvrštene kao popuna sastava.

“Kraj oko sv. Jakova čini ti se kao doista pust, nu vara te tvoje oko. Dugi oni redovi, što se oko toga mjesta pružaju, nisu ini, već brižno složene gromače... vinogradi, njive...livade i po koji grmljem zarašćen umejak. Svaka je gruda zemlje ovdje ograđena.”

I na ovo mjesto spustio se Rimljanin, nu od prvobitnih sgrada ne ima više ni jedne, zameo im se svaki trag, al ipak je zemlja sačuvala spomenike, koji govore, da su i ovuda rimske sandale stupale. Svjedoče to starine iskopane pokojnim župnikom Pavlom Šeguljom....” (Tako je Sveti Jakov, današnje Jadranovo, vidio D. Hirc i zapisao u svom putopisu Hrvatsko primorje, Zagreb, 1891., pretisak 1993., str.175).

Ovaj ulomak iz knjige D.Hirca i u nastavku izvešće ing. Ranka Starca čine pretpostavku G.Weitha da se bitka o kojoj je riječ dogodila na najužem dijelu kanala što razdvaja otok Krk od kopna u predjelu Jadranova. Naime, Hirc i Starac govore o starorimskim nalazima koji vjerojatno imaju vezu s navedenom bitkom. Ma što se dogodilo, sve ovo još jednom potvrđuje o tragovima stare baštine na kojoj su kasniji doseljenici, hrvatske obitelji, gradili svoj svijet (nap. gl. ured.).